

ASPECTOS SOCIOLINGÜÍSTICOS DO ALUMNADO DE EXB

Reflexións Pedagóxico-Didácticas

Xulia Fernández Fernández
Colexio Público de EXB
Rosalia de Castro. Lugo

1. INTRODUCCIÓN

Cando pasaron quince anos desde que se aprobou a Constitución Española, na que se expresa a necesidade de protexer “a riqueza das distintas modalidades lingüísticas de España” (Art. 3.3), e xa hai doce anos que se aprobou o Estatuto de Autonomía de Galicia, no que se di explicitamente que “a lingua propia de Galicia é o galego” (Art. 5.1) e que “os poderes públicos de Galicia garantirán o uso normal e oficial dos dous idiomas e potenciarán o emprego do galego en tódolos planos da vida pública, cultural e informativa, e disporán os medios necesarios para facilita-lo seu coñecemento” (Art. 5.3), e cando xa van dez anos de estar en vigor a Lei de Normalización Lingüística, cómpre entón desvencellearse de actividades diglósicas, que Ch. A. Ferguson define así: “A diglosia é o uso discriminado de dúas variedades da mesma lingua (...) En tódolos casos a situación é paralela: unha variedade popular, a baixa (B) e outra sobreimposta, culta, adquirida polas elites mediante procesos de escolarización, a alta (A).” (Ferguson, 1959). Esta mesma idea

deféndea en termos parecidos Silvia-Corvalán (1989, 178): “Se os dominios de uso de cada unha das linguas están claramente delimitados, por exemplo se a lingua A se usa na casa, e a B se usa en tódolos demais dominios (escola, traballo, lugares públicos, etc.), encontrámonos cunha situación diglósica”. Sen embargo esta autora non menciona o caso de Galicia como situación de diglosia. Escribe: “As situacións de bilingüismo ou multilingüismo estable, no que as dúas linguas existiron paralelamente durante moito tempo, e ningunha parece estar en vía de caer en desuso, son comúns (...) Damos a continuación unha lista de países cos nomes de dúas ou máis linguas que se falan neles: España: castelán, catalán, galego e vasco (...)”. (Silva-Corvalán, 1989, 177).

Son varios autores os que consideran que a situación lingüística de Galicia é diglósica (Alonso Montero, 1973; Manuel Portas, 1991; e mesmo o DCB¹ de Educación Primaria da Xunta de Galicia), mais nós pensamos que asistimos a un cambio na volaración social da lingua galega.

2. ÁMBITO DE TRABAJO

Este traballo recolle o resultado dunha investigación levada a cabo con alumnos de EXB, ós que se lles presentou un cuestionario co que se pretendían detectar cales son as súas actitudes lingüísticas de cara ó galego, e no que se incluíron, tamén, algunhas cuestións sobre crenzas, comportamentos diglósicos, opinións e outros aspectos estudados pola Socioloxía da Linguaxe.

Neste artigo pretendemos dar a coñecer eses resultados², facer consideracións sobre os mesmos e obter algunhas conclusións que nos axuden a coñecer-lo grao de normalización do idioma galego e os usos discriminados que se fan do mesmo; ó mesmo tempo queremos reflexionar sobre a metodoloxía utilizada no proceso ensino-aprendizaxe.

No cuestionario incluímos máis de oitenta preguntas; unha parte referida ó lugar de nacemento dos alumnos e dos seus pais, residencia actual, profesión e idade destes, lingua materna dos alumnos, e modo de adquisición da segunda lingua, se fose o caso; logo, unha serie de preguntas alusivas ós distintos usos que fan da lingua galega os informantes e os seus familiares en distintas situacións comunicativas.

A enquisa foi aplicada a case 1200 alumnos de vintecinco centros de EXB da provincia de Lugo espallados por toda a súa xeografía, coidando que estivesen representadas tódalas zonas, rural e urbana, da mariña e da montaña, do norte e do sur, oriental e occidental. A recollida

de datos fíxose durante os meses de abril, maio e xuño de 1992 en grupos de alumnos de 5º e 8º, de colexios públicos e privados.

Para a aplicación da proba desprazouse a persoa encargada de facer este traballo a tódolos centros, aplicándoa sempre directamente ós grupos seleccionados.

Aquí queremos expoñer como se manifestan estas alumnas e alumnos e cales son as súas opinións dos comportamentos lingüísticos dos seus familiares nos casos de emprego das dúas linguas. Como é obvio, neste artigo é imposible tratar tódalas posibilidades combinatorias, polo tanto imonos limitar a da-los resultados xerais dalgunha das cuestións, ademais de ter en conta a distinción colexio público / privado.

3. TÁBOAS DE RESULTADOS

Táboa 1

Lingua materna			
	% total	% públ. (704)	% priv. (425)
1) galego:	22.83	31.95	7.76
2) galego e castelán:	38.05	38.78	36.71
3) castelán:	38.23	28.41	54.59
4) outras:	0.80		

Entendemos por lingua materna a primeira lingua dos alumnos e así se lles aclarou a tódolos grupos no momento de aplicala enquisa para evitar ambigüidades.

2. O espacio deste artigo non nos permite incluír tódolos datos de que dispoñemos. Estamos a preparar un traballo máis amplo no que daremos a coñecer, ademais dos datos totais, outras combinacións segundo o tipo de hábitat, a idade, o sexo, etc.

Desde o punto de vista pedagóxico-didáctico cremos que son estes datos interesantes segundo imos ver ó confrontalos coa táboa seguinte.

Táboa 2

Aprendiches a ler:			
	% total	% públ. (699)	% priv. (420)
1) galego:	3.84	5.29	1.43
2) galego e castelán:	31.53	29.04	35.71
3) castelán:	63.84	64.52	62.6

Vexámo-la correspondencia que hai entre alumnos que teñen como primeira lingua o galego e os que reciben nela o primeiro ensino: mentres case un 23% a teñen como lingua L1, non chega ó 4% os que aprenderon a ler na nosa lingua. Este dato lévanos a pensar que lles estamos negando un dereito: “Os nenos teñen dereito a recibi-lo primeiro ensino na lingua materna” (Lei de Normalización Lingüística, art. 13.1). Xa na Lei Xeral de Educación de 1970 atopamos de forma explícita esta normativa: “A educación preescolar comprenderá xogos, actividades de linguaxe, incluída, no se caso, a *Lingua nativa*” (artigo 17), á parte doutros documentos legislativos vixentes, (Decreto 135/83 polo que se desenvolve a Lei de Normalización Lingüística que no seu artigo 2º, 2 di: “No nivel Preescolar e no ciclo inicial de Educación Xeral Básica os Profesores usarán na clase a lingua materna predominante entre os alumnos...”)

Táboa 3

Cualifica a capacidade que cres ter en galego			
Para falalo			
	% total	% públ. (675)	% priv. (419)
1) ningunha:	2.83	3.11	2.39
2) pouca:	21.00	20.59	21.48
3) bastante:	59.63	58.81	61.10
4) moita:	16.35	17.33	14.80
Para escribilo			
1) ningunha:	2.77	2.87	2.62
2) pouca:	27.03	26.09	28.57
3) bastante:	57.10	57.47	56.43
4) moita:	13.10	13.57	12.38
Para entendela			
1) ningunha:	2.98	4.42	0.72
2) pouca:	13.95	16.46	10.55
3) bastante:	45.77	45.27	46.41
4) moita:	37.30	33.84	42.82

A case totalidade dos informantes estima que ten algunha capacidade nas tres subcompetencias da lingua e preto dos catro quintos consideran ter bastante ou moita capacidade. Non hai maiores diferencias entre colexios públicos e privados, pero o trazo máis salientable é a capacidade que cren ter para comprende-la lingua:

• moita, o 37.30%, fronte ó 13.10%, para escribila; ou un 16.35%, para falala.

Efectivamente, a maioría das alumnas e alumnos non amosan dificultades de comprensión, pero si de expresión (oral e escrita), é dicir, teñen competencia pasiva. Cómpre, pois, desenvolver esas capacidades e convertelas en activas. Non é doado acadalo dominio dunha lingua, e máis se non se fala no seu entorno familiar. A situación é complexa e non posuí-

mos, obviamente, fórmulas máxicas, mais podemos enumerar algunhas posibles causas por que non falan en galego os nosos nenos e nenas: ¿por problemas fonéticos?. ¿por carencias léxicas?, ¿por dificultades na estrutura da lingua?; ou, simplemente, ¿por prexuízos sociais?

Creemos que a competencia lingüística do alumnado -e de todo individuo- vén determinada por múltiples variedades: socioeconómicas, culturais, ideolóxicas, ... e que á súa vez está determinada por diferentes contextos familiares, escolares e sociais.

A escola terá que consolidar hábitos que non veñen adquiridos, reflexionar sobre a lingua, primando sobre todo a fonética e o léxico, ó mesmo tempo que dará prioridade á lingua oral sobre a escrita. A falta de léxico axeitado a cada situación comunicativa é unha eiva que debe remediá-lo profesor de lingua, botando man de todo tipo de recursos. A lectura dos clásicos galegos sempre será una ferramenta axeitada para contrarrestar este problema, á parte doutras múltiples estratexias que serven para mellora-la competencia comunicativa do alumnado, (traballo de campos léxicos, campos asociativos, recollida de refráns, memorización de textos dramáticos, letras de cancións...) para conseguir así maior fluidez oral, máis dispoñibilidade léxica, e unha sintaxe e morfoloxía axeitadas ás necesidades de cada situación

Táboa 4

¿Que lingua falas habitualmente?			
	% total	% públ. (702)	% priv. (427)
1) só galego:	8.14	12.11	1.64
2) máis galego ca castelán:	25.04	33.76	10.77
3) máis castelán ca galego:	48.05	39.89	61.59
4) só castelán:	18.76	14.25	26.00

A táboa 4 amósanos unhas respostas que se poden aproximar bastante á realidade sociolingüística galega, segundo se deduce de numerosos traballos feitos neste eido (v. Monteagudo e outros. 1986, Rubal Rodríguez e Rodríguez Neira, 1987, e Rubal Rodríguez, 1992).

Se consideramos que un 22.83% teñen como lingua materna o galego (v. táboa 1) e que un 38.05% aprenderon a falar en galego e castelán, a situación actual non é favorable á nosa lingua, xa que logo, non a falan tódolos que a teñen como L1, é dicir, non chegan ó 35% os que a empregan exclusivamente ou de forma maioritaria, mentres que soben do 65% os que fan uso da outra opción.

Táboa

¿Ve-la TVG?			
	% total	% públ. (701)	% priv. (426)
1) nunca:	5.59	5.85	5.16
2) un día á semana:	16.49	13.98	20.66
3) de 2 a 5 días:	27.04	25.25	30.05
4) tódolos días:	50.80	54.78	44.13
¿Cantas horas á semana?			
1) ningunha:	8.61	8.97	8.02
2) de 1 a 5 horas:	67.44	65.42	70.99
3) de 5 a 10:	15.33	15.81	14.62
4) máis de 10:	8.61	9.97	6.37
Preferencias nas lecturas:			
1) só galego:	8.16	11.95	1.89
2) máis galego ca castelán:	15.96	18.78	11.32
3) máis castelán ca galego:	48.05	44.10	54.72
4) só castelán:	27.75	25.04	32.08
¿Onde pensas que aprendes mellor galego?			
1) na casa:	8.07	7.68	8.37
2) na escola:	70.83	70.13	71.93
3) óindo a RTVG:	4.26	4.69	3.54
4) lendo:	16.84	17.50	15.80

A táboa 5 preséntanos uns datos desde o punto de vista escolar bastante significativos e dos que cómpre tirar proveito:

1) a alta valoración da escola como lugar para aprende-la lingua,

2) porcentaxe considerable dos que cren que a lectura é un medio importante para a aprendizaxe da lingua, e

3) a grande afección pola TVG. Debemos subliñar, sen embargo, a escasa importancia que conceden a RTVG como medio para o coñecemento de lingua, que, como vemos, non está en relación co interese que amosan por vela.

Non obstante, estes datos constatan outra realidade: a baixa porcentaxe de alumnado que prefire as lecturas en galego. Será un bo labor do profesor seleccionar lecturas axeitadas ós intereses dos rapaces e deixarlles ó mesmo tempo certa liberdade na súa elección. Achega-los nenos ós escritores e esperta-la fantasía recreando ou interpretando algunhas obras, pode levarlos á afección pola lectura en galego.

Táboa 6

Datos do pai			
Lugar de nacemento:			
	% total	% públ. (683)	% priv. (419)
1) cidade:	24.66	19.91	32.46
2) vila:	22.30	18.89	27.92
3) aldea:	53.04	61.20	39.62
Residencia:			
1) cidade:	50.41	41.43	65.14
2) vila:	22.93	20.50	26.92
3) aldea:	26.66	38.07	7.92

Lingua habitual:

1) só galego:	24.39	33.38	9.59
2) máis galego ca castelán:	34.27	35.70	31.39
3) máis castelán ca galego:	26.65	19.53	38.37
4) só castelán:	14.69	11.37	20.14

Con que botemos unha ollada á táboa 6 decatámonos rapidamente dun fenómeno: na actualidade residen na cidade o 50.41% dos pais e naceron nela só o 24.66%. Se, segundo se ten constatado, se asocia o uso da lingua galega ó medio rural e o uso do idioma castelán ó medio urbano, podemos atribuír a este feito unha das causas do proceso de desgaleguización que estamos observando nos últimos anos. Sen embargo, debemos confesar que somos optimistas con respecto ó futuro da nosa lingua, xa que esta xeración é a primeira alfabetizada en lingua galega, e parece razoable que a xente nova non teña prexuízos para facer uso dela en calquera situación comunicativa. Cremos, tamén, que unha lingua que ten o apoio da escola e unha valoración social alta (v. táboa 8), non deberá ter problemas de subsistencia; doutra banda, nos últimos tempos, comprobamos tamén como as camadas sociais máis elevadas se expresan publicamente en galego.

Táboa 7

Datos dos avós			
Avós paternos. Lingua habitual:			
	% total	% públ. (669)	% priv. (399)
1) galego:	58.56	63.68	49.87
2) castelán:	12.25	8.07	19.30
3) as dúas:	28.91	27.80	30.83
Avós maternos. Lingua habitual:			
1) galego:	55.33	60.82	46.04
2) castelán:	13.93	12.08	17.08
3) as dúas:	30.54	27.10	36.39

A táboa 7 amosa claramente outra das constantes da nosa realidade sociolingüística: a perda de falantes de galego en xeracións sucesivas (cfr. táboas 4, 6 e 7). É unha situación que nos preocupa, mais se pensamos que a recuperación de falantes pode ser tan rápida como foi a perda. Aínda que os datos actuais non son alentadores, cremos que, pola valoración afectiva positiva que manifesta o alumnado, podemos estar a piques de incia-lo retorno; así e todo, somos conscientes de que as linguas non se moven por parámetros matemáticos e que é impredecible o que pode ocorrer.

Táboa 8

Actitudes			
Segundo a túa opinión, ámbito máis axeitado para o uso do galego:			
	% total	% públ. (689)	% priv. (415)
1) ningún:	5.88	4.93	7.47
2) familiar e coloquial:	39.91	38.03	43.13
3) cultural e científico:	9.23	9.29	9.16
4) todos:	44.89	47.61	40.24
¿Que grao de dominio e corrección cres ter no uso do galego?			
	% total	% públ. (689)	% priv. (415)
1) moi alto:	5.81	5.47	6.40
2) alto:	29.34	30.22	27.96
3) medio:	56.17	54.68	58.53
4) baixo:	6.35	6.76	5.69
5) moi baixo:	2.33	2.88	1.42
Se tiveses que elixir entre estas opcións ¿por cal te inclinarias?:			
	% total	% públ. (689)	% priv. (415)
1) galego e castelán:	49.91	52.66	45.52
2) galego e inglés:	15.98	17.27	13.92
3) castelán e inglés:	34.02	29.93	40.57
Na túa casa opinan que estudar galego é:			
	% total	% públ. (689)	% priv. (415)
1) innecesario:	4.84	3.84	4.28
2) pouco necesario:	30.67	28.02	34.92
3) moi necesario:	65.24	67.99	60.81

Na túa opinión, no mundo actual saber galego é:

	% total	% públ. (689)	% priv. (415)
1) innecesario:	5.49	5.41	5.63
2) pouco necesario:	43.36	40.26	48.36
3) moi necesario:	50.88	54.34	45.31

Con pouco que observémo-los datos, constatamos unha vez máis, que o alumnado -e a través del, a opinión dos seus familiares- valora a lingua galega positivamente:

- case un 45% considera que o galego é axeitado como lingua de comunicación en tódolos contextos e situacións,

- menos dun 6% pensa que non serve para ningunha situación comunicativa.

Entre as dúas posturas hai situacións intermedias: preto dun 40% resérvano para uso familiar e coloquial, e outra porcentaxe baixa pensa que é máis adecuado para un uso cultural e científico. En canto ó dominio que cren ter no uso desta lingua vemos que tamén é valorado este punto favorablemente:

- só un 2.33% manifesta que a súa competencia é moi baixa,

- o 6.35% baixa, e

- soben do 80% os que consideran ter un dominio medio ou alto.

- non teñen relevancia as diferencias entre centros públicos e privados.

Entre as posibilidades presentadas para elixir dúas linguas comprobamos que a maioritaria é galego e castelán (50%), fronte a opcións como castelán e inglés

(34%) que, en principio, sabemos que socialmente está mellor considerada. Tanto os informantes, como as súas familias (segundo a opinión daqueles) estiman que o galego é moi necesario. Quizais haxa que salientar aquí a diferenza marcada entre centros públicos e privados; na opinión dos rapaces un 54.34% dos de ensino público considéranos moi importante, fronte ó 45.31% no privado.

O primeiro dato que cómpre salientar na táboa 9/1 é a maioría de falantes que se expresan en castelán con súa nai:

- . un 62% entre uso exclusivo ou maioritario, fronte a un 37% que o fan de maneira exclusiva ou maioría en galego.

Cómpre salientar así mesmo a diferenza entre centros públicos e privados:

- . o 33.67% dos informantes de centros públicos manifesta empregar sempre o galego con súa nai.

- . mentres que nos centros privados fano o 7.35%.

- . o 25.64% do alumnado de centros públicos emprega exclusivamente o castelán, fronte ó 41.47% dos do ensino privado.

Consideramos este dato relevante porque a lingua empregada coa nai é normalmente a lingua de instalación.

Polo que respecta ó uso do galego co pai non hai diferencias significativas. O resultado é moi distinto cos irmáns:

- . exprésanse sempre en castelán o 48.55%, fronte ó 31.67% que o fai con súa nai.

¿Cal é a causa deste fenómeno?. Portas (1991, 25) di: "Partindo dun principio básico na teoría da comunicación, podemos dicir que o normal -e económico- é que os individuos que viven nunha mesma sociedade utilicen para se relacionar entre si o mesmo código lingüístico, isto é, que usen a mesma lingua". Se o "normal" é emprega-la mesma lingua entre individuos dunha sociedade, ¿que dicir entre indivi-

Táboa 9/1

Que lingua falas ou falan			
Ti con túa nai:			
	% total	% públ. (698)	% priv. (422)
1) sempre galego:	23.73	33.67	7.35
2) máis galego ca castelán:	13.92	15.19	11.85
3) máis castelán ca galego:	30.69	25.50	39.34
4) sempre castelán:	31.67	25.64	41.47
Ti con teu pai:			
1) sempre galego:	25.07	36.20	6.92
2) máis galego ca castelán:	15.84	17.96	12.41
3) máis castelán ca galego:	29.05	24.20	36.99
4) sempre castelán:	30.05	21.61	43.68
Ti cos teu irmáns:			
1) sempre galego:	21.53	31.53	4.49
2) máis galego ca castelán:	11.70	14.61	6.74
3) máis castelán ca galego:	18.22	16.42	21.35
4) sempre castelán:	48.55	37.44	67.42
Ti cos teus avós paternos:			
1) sempre galego:	38.03	48.98	20.00
2) máis galego ca castelán:	18.77	18.21	19.74
3) máis castelán ca galego:	16.72	13.81	21.56
4) sempre castelán:	26.49	19.00	38.70
Ti cos teus avós maternos:			
1) sempre galego:	34.29	43.25	19.54
2) máis galego ca castelán:	19.77	20.40	18.78
3) máis castelán ca galego:	19.10	14.42	26.90
4) sempre castelán:	26.84	21.93	34.77

duos dunha mesma familia? Deixámo-lo comentario ó xuízo do lector.

Táboa 9/2

Ti cos teus profesores de ciencias naturais:

	% total	% públ. (680)	% priv. (418)
1) sempre galego:	7.10	9.41	3.55
2) máis galego ca castelán:	7.92	10.44	3.83
3) máis castelán ca galego:	15.16	16.62	13.16
4) sempre castelán:	69.70	63.53	79.67

Ti cos teus profesores de galego e c. sociais:

	% total	% públ. (680)	% priv. (418)
1) sempre galego:	65.80	68.54	61.27
2) máis galego ca castelán:	21.80	68.54	22.77
3) máis castelán ca galego:	7.86	6.78	9.62
4) sempre castelán:	5.00	4.18	6.34

Ti cos teus profesores fóra da clase:

	% total	% públ. (680)	% priv. (418)
1) sempre galego:	11.74	17.71	1.92
2) máis galego ca castelán:	9.39	13.50	2.64
3) máis castelán ca galego:	21.60	21.34	22.30
4) sempre castelán:	57.18	47.46	73.14

A lingua vehicular dentro do recinto escolar segue a se-lo castelán, coa excepción das materias que, por cumprimento da lexislación vixente, se imparten en galego.

As mentalidades e as actividades non se cambian con decretos; os hábitos lingüísticos, tampouco. Recoñecemos que o proceso pode ser lento pero temos que fuxir en todo momento de crear fobias e filias entre defensores e detractores dunha ou doutra opción lingüística. No subconsciente poida que permaneza a relación lingua galega= lingua coloquial / lingua castelá= lingua formal.

Quizais sexa necesario artellar a nivel institucional unha campaña de información ó profesorado mediante charlas dirixidas por persoas expertas en

sociolingüística, impartidas nos propios centros. Paralelamente debería desenvolverse unha campaña de aceptación social da lingua galega como medio vehicular do ensino en tódolos niveis educativos.

Táboa 9/3

Ti cos teus compañeiros do colexio:

	% total	% públ. (693)	% priv. (424)
1) sempre galego:	14.49	22.22	1.89
2) máis galego ca castelán:	11.45	17.03	2.36
3) máis castelán ca galego:	25.31	25.11	25.71
4) sempre castelán:	48.66	35.50	70.05

Ti cos teus amigos de fóra do colexio:

	% total	% públ. (693)	% priv. (424)
1) sempre galego:	14.32	20.09	4.95
2) máis galego ca castelán:	11.55	15.90	4.48
3) máis castelán ca galego:	21.93	23.41	19.58
4) sempre castelán:	52.10	40.46	70.99

Ti cos teus veciños:

	% total	% públ. (693)	% priv. (424)
1) sempre galego:	23.57	34.24	5.95
2) máis galego ca castelán:	12.10	13.67	9.52
3) máis castelán ca galego:	20.61	19.57	22.38
4) sempre castelán:	43.73	32.52	62.14

Ti para escribir unha carta:

	% total	% públ. (693)	% priv. (424)
1) sempre galego:	7.23	10.52	1.88
2) máis galego ca castelán:	4.82	6.63	1.88
3) máis castelán ca galego:	14.36	15.42	12.68
4) sempre castelán:	73.51	67.29	83.57

A pouco que reparemos nas táboas 9/1, 9/2 e 9/3 decatámonos que o uso que fan os escolares da lingua galega varía segundo a xeración dos interlocutores:

- cos avós, uso exclusivo ou maioritario galego, ó redor do 55%,
- cos pais, un 40% aprox.
- cos irmáns, preto dun 30%, e
- cos compañeiros do colexio, ou fóra del, un 25%.

Se observámo-la táboa 9/3, axiña advertimos que non son relevantes as diferencias na lingua de comunicación entre compañeiros do colexio ou amigos fóra del; por contra, debemos salientar que hai porcentaxes considerables que distancian os resultados nos centros públicos entre os que din emprega-la lingua galega cos compañeiros (22.22%) e os que manifestan emprega-la cos veciños (34.24%). Doutra banda, constatamos unha realidade máis:

- só un 7.22% do alumnado confesa emprega-la nosa lingua para escribir unha carta.

Tendo en conta que practicamente toda a poboación informante manifesta ter un certo dominio na lingua galega, parecenos que o sistema non está funcionando; segue considerándose o galego para uso oral, esquecendo que tamén posuímos un código escrito, xa que tódolos alumnos en EXB están alfabetizados en galego, e polo tanto cómpre preguntarse por que se discrimina no seu uso.

Táboa 9/4

Túa nai contigo:

	% total	% públ. (691)	% priv. (413)
1) sempre galego:	30.95	41.68	13.08
2) máis galego ca castelán:	16.65	17.08	15.98
3) máis castelán ca galego:	22.44	18.38	29.30
4) sempre castelán:	29.95	22.87	41.65

Túa nai cos veciños:

1) sempre galego:	31.44	41.91	13.91
2) máis galego ca castelán:	19.19	19.36	18.94
3) máis castelán ca galego:	17.75	15.90	20.86
4) sempre castelán:	31.62	22.83	46.28

Túa nai no comercio:

1) sempre galego:	13.01	17.25	5.80
2) máis galego ca castelán:	16.92	20.32	11.35
3) máis castelán ca galego:	23.48	21.93	29.09
4) sempre castelán:	46.59	40.50	46.28

Túa nai cos teus profesores:

1) sempre galego:	14.38	20.98	3.46
2) máis galego ca castelán:	12.62	16.20	6.67
3) máis castelán ca galego:	22.54	24.40	19.51
4) sempre castelán:	50.46	38.39	70.37

Túa nai no médico:

1) sempre galego:	12.74	18.38	3.37
2) máis galego ca castelán:	12.29	16.06	6.02
3) máis castelán ca galego:	18.79	18.23	70.84
4) sempre castelán:	56.19	47.32	70.84

Táboa 9/5

Teu pai contigo:

	% total	% públ. (681)	% priv. (413)
1) sempre galego:	32.79	44.35	13.80
2) máis galego ca castelán:	18.81	19.97	16.95
3) máis castelán ca galego:	21.28	16.74	28.81
4) sempre castelán:	27.12	18.94	40.44

Teus pais entre si:

1) sempre galego:	39.02	49.48	21.62
2) máis galego ca castelán:	19.18	19.08	19.41
3) máis castelán ca galego:	15.66	12.07	21.62
4) sempre castelán:	26.04	19.23	37.35

Teu pai cos seus pais:

1) sempre galego:	50.34	58.74	36.39
2) máis galego ca castelán:	18.19	16.22	21.47
3) máis castelán ca galego:	12.19	10.35	14.92
4) sempre castelán:	19.27	14.49	27.23

Túa nai con seus pais:

1) sempre galego:	48.64	56.66	35.06
2) máis galego ca castelán:	16.96	16.25	18.18
3) máis castelán ca galego:	12.60	10.35	16.10
4) sempre castelán:	21.80	16.56	30.65

Teus avós paternos contigo:

1) sempre galego:	45.93	55.70	29.79
2) máis galego ca castelán:	12.92	18.99	21.50
3) máis castelán ca galego:	13.15	9.81	18.65
4) sempre castelán:	21.00	15.51	30.05

Segundo os datos da táboa 9/4, as nais dos informantes empregan o mesmo código lingüístico cos veciños e cos fillos. Hai unha coincidencia case total nos colexios públicos.

Pola contra, varían sensiblemente as porcentaxes cando son outros os interlocutores.

Se seguimos tomando como referencia os colexios públicos, pois é neles onde se manifestan máis claramente as actitudes diglósicas, comprobamos que do 41% de nais que falan galego cos fillos só o 18% o emprega cando fala co médico, pasando por porcentaxes similares cos profesores ou no comercio.

Creemos que a normalización do galego debe comezar por aí, unha concienciación da familia e da sociedade en xeral.

4. REFLEXIÓNS FINAIS

Neste artigo -mestura de reflexións, datos estatísticos e obxectivos xunto con valoracións persoais- queremos facer unha observación final. Estamos empezando a camiñar por unha nova Lei da Educación que nos deixa grande liberdade para o deseño curricular de cada centro. Os obxectivos que se pretendan acadar na lingua deben quedar reflectidos no Proxecto Educativo de Centro co que non poderemos relegar responsabilidades.

Non esquezamos que aprender unha lingua é aprender a usala, manipulara, creala e recreala. Así, cómpre partir da lingua do alumno, da variante que coñece, do seu idiolecto para que poida expresar nel o seu mundo interior e a súa visión do que o rodea, pasando logo gradualmente ás demais variantes e rexistros que lle permitan acceder ó mundo intelectual e científico (aprendizaxe significativa). Ensinar ó alumno a valorar a súa lingua e fomentar a autoestima debe ser un obxectivo actitudinal e procedemental prioritario, tendo en conta que “a lingua é un produto en proceso permanente”.

Non queremos rematar sen facer unha mención explícita da importancia de traballar a lingua oral. No Deseño Curricular Base de Educación Primaria dásele grande importancia á oralidade, contra o que viña ocorrendo en proxectos educativos anteriores nos que a lingua oral era tratada como unha irmá menor dentro do currículo: “Na escola desenvolveuse historicamente unha pedagogía escrita. Agora é primordial desenvolver unha pedagogía do oral que estea ocupando un lugar principal nas clases de acordo coa importancia da oralidade na comunicación” (DCB Educación Primaria, Xunta de Galicia). Para o cumprimento desta normativa será necesario, por unha banda, deixar libre a oralidade espontánea e, por outra, crear situacións comunicativas nas que se desenvolvan non só aspectos relacionados coa norma lingüística -fonéticos, morfosintácticos, léxicos- senón tamén estratexias de comunicación oral: “que digo”, “a quen o digo”, “para que o digo”...

Resumindo, valorar e estimar a lingua galega, mellorar a competencia comunicativa, espertar actitudes afectivas positivas serán obxectivos prioritarios do noso traballo.

ENQUISA APLICADA

CODIGO DO CENTRO.....Colexio.....

Data da realización da enquisa.....

Sexo: home muller idade.....

1. Lugar de nacemento

en Galicia	cidade	☐ 1
	vila grande	☐ 2
	vila pequena	☐ 3
	aldea	☐ 4

Fóra de Galicia

2. Lugar de residencia

cidade	casco urbano	☐ 1
	arredores	☐ 2
	vila grande	☐ 3
	vila pequena	☐ 4
	aldea	☐ 5

3. Lingua materna ou primeira lingua:

galego 1, galego e castelán 2, castelán 3, outras 4

4. Idade en que se adquiriu a segunda lingua:

de 1 a 4 anos 1, de 4 a 6 2, de 7 ou máis anos 3

5. Ámbito no que se adquiriu a segunda lingua:

familiar 1, amigos 2, escola 3, outros 4

6. Aprendiches a ler:

en galego 1, en galego e castelán 2, en castelán 3

7. ¿Cántos anos estudiaches galego?.....anos.

Califica a capacidade que cres ter en galego

	ningunha	pouca	bastante	moita
8. para falalo	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4

9. para escribilo	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4
-------------------	----------------------------	----------------------------	----------------------------	----------------------------

10. para entendela	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4
--------------------	----------------------------	----------------------------	----------------------------	----------------------------

11. ¿Que lingua falas habitualmente?:

só galego 1, máis galego ca castelán 2, mais castelán ca galego 3, só castelán 4

12. ¿Ves a TV galega?

nunca 1, 1 día á semana 2, de 2 a 5 días 3, tódolos días 4

13. ¿cantas horas á semana?

ningunha 1, de 1 a 5 horas 2, de 5 a 10 3, máis de 10 4

14. Preferencias nas lecturas:

só galego 1, máis galego ca castelán 2, mais castelán ca galego 3, só castelán 4

15. ¿Onde pensas que aprendes mellor galego?

na casa 1, na escola 2, oíndo a RTV galega 3, lendo 4

DATOS DO PAI

16. Idade.....

17. Lugar de nacemento: cidade 1, vila 2, aldea 3

18. Residencia habitual: cidade 1, vila 2, aldea 3

19. Profesión.....

20. Estudos que realizou:

primarios incompl. 1, EXB completa 2, bacharelato 3, FP 4, carreira grao medio 5, carreira grao superior 6

21. Lingua habitual:

só galego 1, máis galego ca castelán 2, mais castelán ca galego 3, só castelán 4

DATOS DA NAI

22. Idade.....

23. Lugar de nacemento: cidade 1, vila 2, aldea 3

24. Residencia habitual: cidade 1, vila 2, aldea 3

25. Profesión.....

26. Estudos que realizou:

primarios incompl. 1, EXB completa 2, bacharelato 3, FP 4, carreira grao medio 5, carreira grao superior 6

27. Lingua habitual:

só galego 1, máis galego ca castelán 2, mais castelán ca galego 3, só castelán 4

DATOS DOS AVOS

28. Avós paternos:

lingua habitual: galego 1, castelán 2, as dúas 3

29. Avós maternos:

lingua habitual: galego 1, castelán 2, as dúas 3

ACTITUDES

30. Segundo a túa opinión, ámbito máis axeitado para o uso do galego:

ningún 1, familiar e coloquial 2, cultural e científ. 3, todos 4

31. ¿Que grao de dominio e corrección cres ter no uso do galego?:

moi alto 1, alto 2, medio 3, baixo 4, moio baixo 5

32. Se tiveses que elixir entre estas opcións, ¿por cal te inclinarías?:

galego e castelán 1, galego e inglés 2, castelán e inglés 3

33. Na túa casa opinan que estudar galego é:

innecesario 1, pouco necesario 2, moi necesario 3

34. Na túa opinión, no mundo actual saber galego é:

innecesario 1, pouco necesario 2, moi necesario 3

QUE LINGÜA FALAS OU FALAN

	sempre galego	máis galego ca castelán	máis galego ca galego	sempre castelán
	1	2	3	4
35. Ti con túa nai	☐	☐	☐	☐
36. Ti con teu pai	☐	☐	☐	☐
37. Ti cos teus irmáns	☐	☐	☐	☐
38. ti cos teus avós paternos	☐	☐	☐	☐
39. Ti cos teus avós maternos	☐	☐	☐	☐
40. Ti cos teus profesores de ciencias naturais	☐	☐	☐	☐
41. Ti cos teus prof. de galego e c. sociais	☐	☐	☐	☐
42. Ti cos teus compañeiros do colexio	☐	☐	☐	☐
43. Ti cos teus amigos de fóra do colexio	☐	☐	☐	☐
44. Ti cos teus veciños	☐	☐	☐	☐
45. Ti cos teus prof. fóra da clase	☐	☐	☐	☐
46. Ti para escribir unha carta	☐	☐	☐	☐
47. Túa nai contigo	☐	☐	☐	☐
48. Teu pai contigo	☐	☐	☐	☐
49. Teus pais entre si	☐	☐	☐	☐
50. Teu pai cos seus pais	☐	☐	☐	☐
51. Túa nai cos seus pais	☐	☐	☐	☐
52. Teus avós paternos contigo	☐	☐	☐	☐
53. Teus avós maternos contigo	☐	☐	☐	☐
54. Túa nai cos veciños	☐	☐	☐	☐
55. Túa nai no comercio	☐	☐	☐	☐
56. Túa nai cos teus profesores	☐	☐	☐	☐
57. Túa nai co médico	☐	☐	☐	☐

MOSTRA O TEU GRAO DE ACORDO OU DESACORDO COAS SEGUINTE OPINIONS

	moi de acordo 1	bastante de acordo 2	pouco de acordo 3	total desacordo 4
58. Paréceme ben que tódolos nenos de Galicia estudien galego	☐	☐	☐	☐
59. É agradable aprende-lo galego	☐	☐	☐	☐
60. É útil aprende-l galego	☐	☐	☐	☐
61. Teremos que esforzarnos todos para que sexa útil	☐	☐	☐	☐
62. É máis importante aprende-lo francés ou inglés có galego	☐	☐	☐	☐
63. O galego só o deben aprende-los galegos	☐	☐	☐	☐
64. O galego é unha lingua que soa mal	☐	☐	☐	☐
65. Gústame fala-lo galego	☐	☐	☐	☐
66. Os que falan galego son máis simpáticos cós que falan castelán	☐	☐	☐	☐
67. O galego non serve para tratar tódolos temas	☐	☐	☐	☐
68. O galego e cousa de vellos	☐	☐	☐	☐
69. Para ser galego hai que falar galego	☐	☐	☐	☐
70. Debería haber máis libros de texto en galego	☐	☐	☐	☐
71. Tódolos galegos deben saber fala-lo galego	☐	☐	☐	☐
73. O galego é máis importante có castelán	☐	☐	☐	☐
74. Os galegos terían que falar menos en castelán	☐	☐	☐	☐
76. As clases deberían seguir dándose en castelán	☐	☐	☐	☐
77. Desde que estudio galego gústame máis falalo	☐	☐	☐	☐
78. O galego que aprendo na escola non me serve para falalo	☐	☐	☐	☐
79. Para falar ben o galego hai que aprendelo na escola	☐	☐	☐	☐

80. ESCRIBE O EQUIVALENTE EN GALEGO

agujero	cuchara
lágrima	riñón
ovillo	olvidar
gusano	sartén
ahogar	nadie
almohada	asco
ayer	rojo
ventana	

81. ESCRIBE O EQUIVALENTE EN CASTELAN

rachar	morno
ensoito	faragulla
amolecer	aiar
doado	decatarse.....
brétema	cadanseu
recanto	acadar
afeito	lembrar
peirao	

BIBLIOGRAFÍA

- Alonso Escontrela, M^o L. (1992): "Modificación das actitudes lingüísticas diglósicas: propostas dun programas de intervención educativa". *Cadernos de Lingua*, 6, pp. 109-124.
- Alonso Montero, X. (1973): *Informe -dramático- sobre la lengua gallega*, Akal, Madrid.
- Alonso Montero, X. (1991): *Informe (S) sobre a lingua galega (presente e pasado)*, Edicións do cumio, Pontevedra.
- Dirección Xeral de Política Lingüística (1992): *Lexislación actualizada da Lingua galega*, Xunta de Galicia, Santiago.
- Fernández Rei, F. (1987): "Aplicación da dialectoloxía na aprendizaxe do galego común", *Grial*, 96, pp. 131-148.
- Monteagudo, H. e outros (1986): *Aspectos sociolingüísticos do bilingüismo en Galicia*, Consellería de Educación, Xunta de Galicia.
- Moreno Fernández, F. (1990): *Metodoloxía sociolingüística*, Gredos, Madrid.
- López Morales, H. (1989): *Sociolingüística*, Gredos, Madrid.
- Portas, M. (1991): *Lingua e sociedade na Galiza*, Bahía, A Coruña.
- Quiñis Morales, A. (1989): "La actitud de los guineanos ante la lengua española", *África 2000*, Centro de Cultura Hispano-guineano, Malabo, 10-11.
- Rábade Paredes, X. (1990): "O tratamento da literatura en primaria", *Cadernos de Lingua*, 2, pp. 129-134.
- Rubal Rodríguez, X. e Rodríguez Neira, M. (1987): *O galego no ensino público non universitario*, Consello de Cultura Galega, Xunta de Galicia.
- Rubal Rodríguez, X. (1992): *Aproximación á situación da lingua no ensino non universitario*, Universidade de Santiago, Consellería de Educación, Santiago.
- Siguán, M. (1984): *Estudios sobre psicología del lenguaje infantil*, Pirámide, Madrid.
- Silva-Corvalán, C. (1989): *Sociolingüística: teoría y análisis*, Alhambra.
- Wardhaugh, R. (1992): *Introducción á sociolingüística*, Universidade de Santiago, Santiago de Compostela.